

“Vallespir”, o la renaixença d’una revista literària i cultural nord-catalana

Introducció

Presentarem sota l’angle dels estudis culturals anglosaxons (*cultural studies*)¹ una revista literària i cultural d’una comarca administrativament inexistent: el Vallespir. Aquesta revista es va publicar durant els anys 30, una època prou complexa que implica uns coneixements del context lingüístic, cultural i històric que no pretenem poder tractar aquí. Tractarem de fer només una primera reflexió inspirada dels plantejaments interdisciplinaris de les ciències socials i humanes.

Reflexió difícilment neutra per tal com participem, personalment, a la direcció de la revista *Vallespir* actual². En efecte, sempre que parlem al públic del Vallespir i d’arreu de les terres catalanes, de la nova revista cultural i literària *Vallespir*, recordem que no som pas nosaltres els primers protagonistes d’aquesta aventura cultural i que només aspirem a ser-ne els continuadors.

Tractarem també de fer, en una segona part d’aquest estudi, el lligam entre la primera època de la revista dels anys 30, i la situació actual de la seva renaixença que, entre nosaltres, anomenem *Tercera Època*³. Serà bastant difícil de fer-ne l’estudi car tot ha canviat entre els anys 30 i aquest inici del segon mil·lenni. Ha canviat el món, ha canviat l’Estat francès, l’Estat espanyol i Europa, ha canviat el Vallespir, la Catalunya del Nord i la seva població, com també han canviat les pràctiques i les representacions que tenim de les llengües i les cultures. Moltes transformacions que s’han d’entendre i assumir i que condicionen els plantejaments actuals, així com la nostra pròpia acció cultural al Vallespir.

El context de la revista “Vallespir” dels anys 30

Un grup d’homes de cultura del Vallespir van crear i animar la revista *Vallespir* durant els anys 30, de *l’entre deux guerres* –una època també anomenada per alguns privilegiats *Les années*

Gentil Puig i Moreno,
doctor en Lingüística
Romànica, professor
honorari de la
Universitat de
Perpinyà i de la UAB, i
president del Centre
Cultural Català del
Vallespir

folles-. El primer número es va publicar l'octubre de 1927.⁴ Fou publicada amb una periodicitat trimestral del 1927 al 1932 (un total de 24 números), amb el subtítol *Revue Littéraire & Artistique*. La revista *Vallespir* fou dirigida per Michel Aribaud i Jules Badin; hi participava un grup d'intel·lectuals d'una època marcada pel surrealisme (André Breton acabava de publicar el seu *Manifest surrealista*, l'any 1924), igualment influïda pel modernisme de l'*Art-déco* (feia només dos anys que havia tingut lloc a París l'Exposició internacional el 1925) però encara existien algunes influències artístiques remotes d'un neoclassicisme i d'una idealització realista, representada, en especial, pel destacat pintor *oficialista*, Pierre Puvis de Chavannes.⁵ En el context polític i sociocultural d'una època en el qual el fet colonial francès dominava i condicionava les conductes i gairebé totes les ideologies.

Mai el colonialisme francès, abans de la III República Francesa, no havia tingut una tal extensió sobre l'Àfrica, l'Orient Mitjà i el sud-est asiàtic, i tampoc mai no havia tingut una tal potència econòmica, política, social, cultural i humana. La ideologia colonial dominava tota la vida política i comprenia tots els aspectes de la vida sociocultural. El colonialisme s'havia convertit en la doctrina oficial de l'Estat, i la ideologia dominant a través de la qual justificava la seva acció per raons racials, econòmiques, polítiques i morals. L'Estat francès era llavors la segona potència colonial i el segon banquer del món. L'any 1924, era president de la República el radical Gaston Doumergue, i el primer ministre, el també radical Hédouard Herriot, seguit l'any 1925 pel ministeri Paul Painlevé, un dels fundadors del *Cartel de les Esquerres*, l'any 1924. Després del ministeri Aristide Briand, l'any 1926, Raymond Poincaré constitueix un govern sense les esquerres i patiria la gran crisi econòmica mundial del 1929 que s'apropava, i que la revista *Vallespir* mai no menciona. Durant aquella època dels anys 30 (*l'Exposition Coloniale* tindrà lloc a la *Porte Dorée* de París l'any 1931), molts ciutadans nord-catalans –com també molts occitans, corsos i d'altres regions– participaren a l'administració i a l'exèrcit colonial francès. En aquell context sociocultural, els nostres intel·lectuals eren ciutadans privilegiats, alguns pertanyien a unes classes mitjanes. Contràriament a la gran massa de la gent del poble, ells havien pogut fer estudis secundaris i superiors, com Jean Amade, fill d'un funcionari dels *Ponts-et-Chaussées* de Ceret i professor d'espanyol a la Universitat de Montpeller; Michel Aribaud, arxivista de la vila de Ceret, o bé Pierre Camo, fill de Ceret, funcionari de l'administració de justícia i magistrat que va exercir a l'illa de Madagascar.

Els no eren pas els únics privilegiats des del punt de vista econòmic i sociocultural: d'altres famílies de la burgesia nord-catalana triomfaven a la indústria i el comerç, com les famílies Bardou, que crearan la marca Job (a la revista *Vallespir* hi ha publicat el paper de fumar Job); la dinastia dels germans Violet, originaris de Cortsaví, crearen la societat Byrrh a Tuïr que l'any 1938 va arribar a donar feina a 20.000 famílies; Georges Poirrier crearia la societat xocolatera Cantalou, com també els Delmàs, sis generacions al servei de la música.⁶ Alguns d'aquests empresaris feien construir edificis i palaus d'un gust provinent de l'estètica de la burgesia francesa de l'època, com el castell de Valmy prop d'Argelers o el d'Aubiry, de l'arquitecte suec Petersen, a Sant Joan de Pladecorts. La ideologia de gran part d'aquells homes de cultura era condicionada per una visió

positivista de l'època que els conduïa a considerar l'home català com un ésser gairebé monolític.⁷ Una concepció que resultava d'una història romàntica i naturalista bastant reduccionista marcada per les nocions de caràcter, de mentalitat, d'orgull i de raça, i uns orígens gairebé immutables, entre els quals privilegiaven, curiosament, els lígurs i els ibers més que no pas els romans. Els col·laboradors de *Vallespir* no eren pas els únics a utilitzar el concepte de *raça*, car era sovint emprat durant els anys de la III República (el mateix *Musée de l'Homme* de París era influït per una antropologia clàssica i colonial), sense cap mena de prejudici per parlar en general de *poble*. Avui aquest mateix *poble* seria definit i entès com el resultat d'una gran diversitat d'orígens ètnics i culturals, i no pas com una raça homogènia que, segons els especialistes actuals, de fet, mai no ha existit.

Per donar una mostra de la ideologia que dominava *Vallespir* i el traumatisme produït per la Gran Guerra, es pot llegir aquest fragment de text *La colline inspirée* de Jules Badin,⁸ un dels directors de la revista, en referència explícita a Maurice Barrès.

(...) Je voudrais voir sur cette colline un monument aux morts impérissable, qui présenterait pour tout ce terroir Vallespirien le martyrologe de ses enfants, et qui rappellerait cette vieille mais éternelle conception du sacrifice militaire, tandis que, plus bas, les vignes qui rongent chaque année davantage la lande stérile feraient souvenir de la nécessité de la peine quotidienne. Sacrifice militaire, travail manuel, voilà la leçon de la colline (...)

Una prosa que avui pot deixar perplex més d'un lector, però que es pot atribuir a l'ambient patriòtic d'aquella dècada. Maurice Barrès era un clar exponent d'aquella ideologia.

La revista *Vallespir* dels anys 30, a més de literària, es definia també com una revista artística, fent honor així al passat artístic i recent de Ceret. La vila de Ceret havia estat considerada per alguns crítics d'art, en especial per Victor Crastre, com la meca del cubisme durant els anys 1910-1920. L'escultor Manolo Hugué havia viscut amb Pablo Picasso, Juan Gris i Georges Braque l'aventura cubista. Malauradament, la revista *Vallespir* no fa cap menció a la presència de 1927 a 1930 de Marc Chagall, que va viure i treballar al mas Lloret, a la sortida de Ceret en direcció als Banyes d'Arles. Així, l'octubre del 1927, Manolo Hugué serà un dels membres fundadors de la revista *Vallespir* i responsable de la part gràfica amb el seu amic Pierre Brune,⁹ i artistes com Arístides Mallol, Kisling, Charles Vassal-Reig, Roger Grillon, Francis Pasquier i F. Salvat, que participaven a la il·lustració de la revista.

Alguns d'aquests artistes cèlebres feien a vegades el dibuix de la portada de la revista *Vallespir*, com el ram de flors famós de Pierre Brune del número d'octubre de 1928 (que el número 1 de *Vallespir* Tercera Època ha reproduït) o la composició de *Les 3 noies de Ceret sota els plàtans*, de Manolo Hugué a la portada del número 1 d'octubre de 1927, que serà reprès al número 4, publicat per l'abril de 1928.

La llengua dels membres de la revista dels anys 30

Aquells intel·lectuals del *Vallespir* i els seus propis familiars s'havien adherit, de feia almenys un segle, a una formació i educació lingüística i cultural exclusivament francesa.

Els antropòlegs dirien avui que eren el resultat d'una llarga política d'aculturació en francès; i els sociolingüistes parlarien d'un canvi total de llengua (*total shift*). Sens dubte comprenien el català, perquè estaven en contacte freqüent amb gent del poble i alguns dels seus avis o besavis encara parlaven aquesta llengua. De fet, gairebé tothom parlava català, malgrat que els infants anessin a l'escola pública francesa, que existia d'ençà d'uns 40 o 50 anys.

Però ells no havien estat gens alfabetitzats en català, i aquest fet, junt amb l'admiració per la llengua i la cultura franceses, els conduïa molt sovint vers unes actituds *diglòssiques*, de mitificació, però també d'ignorància i sens dubte d'un cert menyspreu per la llengua catalana. Potser perquè només coneixien la llengua oral de la variant dialectal del català septentrional i ignoraven la llarga tradició literària heretada del conjunt de les terres de llengua catalana, és a dir, del País Valencià, de les Illes Balears i del Principat de Catalunya, des de l'edat mitjana fins a l'avantguarda, passant per la Renaixença, el Noucentisme i el Modernisme.

Per a fer una simple comparança, es pot indicar que durant aquells mateixos anys es publicava a Cadaqués la revista *Sol Ixent*¹⁰ i que era escrita integralment en català, fet que demostra una relació amb la llengua espanyola oposada a la relació que tenia el català amb el francès al Rosselló. Era dirigida per l'Àngel Tremols i hi participaven els coneguts germans Rahola, en Josep Costa, en Francesc Garriga i la Carme Batlle. Escrivien sobre temàtiques i estils molt semblants als de la revista *Vallespir*, amb un enaltiment molt marcat de Cadaqués, sobretot aquells que n'eren allunyats, com en Francesc Godó, que expressava des de Santiago de Xile el seu *amor a la perla del Mediterrani*.

Per contra, a França, durant aquella mateixa època la llengua francesa era considerada pels mestres, intel·lectuals, funcionaris de l'Estat i els homes polítics nord-catalans com una llengua molt superior al català, el qual era relegat a les seves funcions rurals i populars, desproveït de cultura literària de prestigi. L'any 1925 un ministre francès de la instrucció pública, Anatole de Monzie, declarava en inaugurar el pavelló bretó de l'exposició de les Arts Decoratives: "Per la unitat lingüística de França, la llengua bretona ha de desaparèixer." El que deia del bretó era vàlid per a totes les llengües minoritàries.¹¹ Calia, en aquells anys impregnats de patriotisme i fins i tot de *chauvinisme*, sacrificar la llengua dels pares i dels avantpassats en benefici de la llengua francesa portadora de bellesa i de civilització. Qualitats que, segons les autoritats, no tenien les altres llengües.

El fet és que la majoria dels membres de la redacció de la revista *Vallespir* escrivien només en francès, excepte alguns escriptors com Josep Sebastià Pons Edmund Brazès, Carles Grandó, Pau Berga. Tots els altres ho feien en francès, començant per Michel Aribaud¹² i Jules Badin (els codirectors de la revista), però també Jean Amade,¹³ Pierre Camo, Víctor Crastre, Carlos de Lazerme, Henry Muchart, Henry de Noëll, François Tresserre, Frederic Saisset, així com també la gran majoria dels col·laboradors de cada número de la revista, com François Casteil, Charles Vassal, Jean Tallez, Albert Grimaud, Marie Louise Vignon, Paul Guitard, Jean Lebrau, Edmond Pilon, Andrée Violis, i molts altres.

Durant la mateixa època, unes orientacions ministerials de l'any 1927, adreçades a tots els mestres de l'escola pública francesa, eren molt explícites i reclamaven obertament l'eliminació dràstica dels dialectes o de les altres llengües, fossin els que fossin. De fet, el ministeri volia intensificar l'esforç de *francització* d'aquell 30% de la població escolar perifèrica de l'Estat francès que els anys 20 i 30 no tenia el francès com a llengua materna.

Les nombroses influències i referències culturals i literàries dels col·laboradors de la revista *Vallespir* provenien gairebé exclusivament de París o de la cultura oficial i dominant francesa. En un número de l'any 1928, hi ha citacions o referències a Paul Valéry, el poeta d'inspiració simbòlica; a Gérard d'Houville, pseudònim d'una de les filles de José María de Heredia; fundador de l'estètica parnassiana, i a Henri de Régnier, deixeble del fourrierista Leconte de Lisle. És citada *La Nouvelle Revue Française*, la famosa NRF, fundada l'any 1909 per Jacques Copeau i André Gide, i que publicava obres de Paul Claudel, Jules Romain, Henri de Montherlant, Prosper Mérimée i Jean Giraudoux. També són mencionades a *Vallespir* les revistes literàries franceses *Le Mercure de France* i *La Revue Hebdomadaire*, referències culturals i literàries totes elles il·lustres.

Per contra, a la revista *Vallespir* hi ha poques informacions, referències o citacions a la vida cultural i literària de Barcelona o de Catalunya que, tanmateix, en aquells anys era molt intensa. No hi ha res tampoc sobre el moviment modernista barceloní, com si la cultura catalana moderna fos inexistent i ignorada per la majoria dels redactors de *Vallespir*. Com si la frontera fos no només física sinó sobretot mental, tot i la curta distància entre Perpinyà i Barcelona. Només alguns escriptors nord-catalans, comptadíssims, la coneixien i hi feien alguna referència a la revista, com Josep Sebastià Pons, Edmund Brazés i Jean Amade que es referia sovint a l'obra del gran poeta català Jacint Verdaguer. Però no hem trobat cap referència dels membres de la revista *Vallespir* a la literatura de les avantguardes catalanes, com Joan Salvat-Papasseit, Josep Vicent Foix o Josep Maria Junoy.¹⁴

Això no obstant, si d'un costat, la majoria dels col·laboradors i escriptors de *Vallespir* s'expressaven només en francès, de l'altre, les temàtiques, els paisatges, els personatges i els ambients descrits eren majoritàriament catalans. En aquest sentit, el contingut dels articles de la revista es podrien classificar dins el que els especialistes francesos d'aleshores anomenen *la literatura regional*. Citarem uns extractes d'un article de Jean Amade publicat en el primer número de la revista d'octubre 1927, amb el títol: *Terre de Vallespir*:

(...) *"Favorablement disposée par la nature entre les Albères et le Canigou, et participant à la fois de la riante douceur des premières et l'âpre fierté du second, cette vallée est une de celles qui, dans les moeurs, dans l'aspect général de la race, ont le mieux conservé leur physionomie propre (...). Le Vallespir est comme un carrefour idéal où se rejoignent et se concilient des tendances opposées. On y peut voir une curieuse transition entre la France, dont il a reçu quelques formes intellectuelles et sociales, et la Catalogne dont il parle encore la langue et à laquelle se rattachent tant de traditions (...).*

Cal suposar que quan l'autor es refereix a "formes intel·lectuals i socials rebudes de França" està pensant en homes de cultura de la seva formació, perquè la gent del poble no hi té accés i posseeix una altra cultura, com ell mateix ho nota; més lluny conclou l'article amb aquestes paraules enigmàtiques:

(...) *"l'heure présente vaut bien, tout compte fait, d'être vécue, et cela dans les conditions mêmes où il nous est permis de la vivre, c'est-à-dire en terre vallespirienne et selon l'esprit vallespirien"*(...).

Un altre extracte prové de la conclusió de l'assaig redactat per Jean Tallez i Jules Badin amb el títol *Aspects du Roussillon* i publicat en el número 3 de juliol-setembre de 1932. (...) *"C'est aux Catalans d'aujourd'hui de conserver l'héritage que leurs aïeux leur ont transmis. Ils ne doivent point se laisser atteindre par les vices d'une civilisation vaine dans ses plaisirs. En dehors de leurs frontières, tout ce qu'ils doivent chercher, ce sont les conquêtes de l'esprit. En se surpassant, en se corrigeant, ils ne modifieront pas d'une goutte le vieux sang ligure. L'oeuvre qu'ils rêvent de bâtir, au moins les meilleurs, ils la feront plus belle"*(...).

Aquest fragment il·lustra prou bé l'esperit, el pensament i l'estil d'aquests dos autors i més enllà, també el dels membres del comitè de redacció de la revista. L'estil i la tendència literària de la majoria dels escriptors i col·laboradors de la revista *Vallespir* es poden emmarcar dins el context literari francès de l'època en el qual són immersos i en el qual han estat formats. Semblen molt més propers i influïts per un neoclassicisme obsolet i el lirisme dels parnassians o de la recerca de la musicalitat i del simbolisme de Paul Valéry, més que no pas de l'avantguarda desenfrenada dels surrealistes o del moviment dadà. Un estil elegantíssim, típic de l'època i marcat per una estètica bucòlica (un Vallespir salvatge i esplendorós) i humana (una visió de l'home català, mitificat i simbolitzat). Des del punt de vista de l'estil i del contingut literari, la fractura estètica i cultural produïda per la Primera Guerra Mundial no sembla pas haver-los afectat gaire. S'ha de fer, però, una excepció i una menció especials per al jove escriptor ceretà Victor Crastre i el seu amic Paul Guitard.¹⁵ En ser els dos d'esquerres tractaven de donar una imatge diferent.

Els escriptors que s'expressaven en català a la revista com Josep Sebastià Pons, Pau Berga, Carles Grandó, Edmund Brazès, Lluís Pastre, Joan Narach i d'altres, ho feien amb una llengua normativa excel·lent. D'altres escrivien amb les variants dialectals rosselloneses. També hi ha alguna participació literària d'algun escriptor català de l'altre costat de l'Albera, com Bartomeu Barceló, que tornant de Ceret escrigué *El pur prodigi* dedicat a Esteve Casapouça, Tomàs Garcés o Carles Fages de Climent de Figueres. En general, els escriptors de la revista *Vallespir* escrivien sobre temàtiques i estils literaris propers al neoclassicisme noucentista,¹⁶ impregnats d'*idealització naturalista*, musicals i galants, bucòlics i elegants, com la següent poesia de Josep Sebastià Pons de 1927:¹⁷ *La Font del Vidre*.

*"Amunt, la Font del Vidre, - la Font del Vidre avall,
Que raja l'amor mia - i fila el seu cristall.
Les donzelles de La Roca - s'hi solien aturar,*

Marieta, Margarida, - clavellets a refrescar.
 Marieta és una daina, - bosc endins va a s'amagar,
 Margarida és una bruma - que s'estira sempre enllà.
 La primera el vent que passa - l'altra el sol al devallar.
 Carboner, de les dents blanques - si'm volguessis ajudar,
 Carboner, tu no'm diries - on les podria trobar ?
 Amunt, la Font del Vidre - la Font del Vidre avall,
 Canta una amor perduda - i fila el seu cristall".

A propòsit del jove Josep Sebastià Pons, Maria Grau escriu a la recent revista de cultura Mirmanda:¹⁸

Capficats d'harmonia, de forma grega, de Voluntat i de Poesia-que-és-el-llenguatge-universal-tal-com-ho-deia-Plató (...) -que se'n digui École Romane (Jean Moréas, Charles Maurras), Naturisme (Saint Georges de Bouhélier, i a casa nostra, Jean Amade)...O Noucentisme. O Regionalisme- el regionalisme de la R majúscula, tal com ho definia genèricament el seu promotor Charles Brun: Nous usons provisoirement du mot régionalisme pour traduire d'une façon plus générale les tendances positives au 'regain de la vie organique' dont parle Maurras". Mentrestant, la guerra ha passat per sobre de l'entusiasme una mica forçat i de l'unanimitat un pèl factici ...

Globalment, la revista *Vallespir* era escrita al 90% en francès. Llevat d'un número excepcional de *Vallespir* redactat en homenatge a mossèn Esteve Casaponce, en el qual els textos escrits en català s'apropen al 50%.¹⁹ Eren uns temps en els quals celebraven el *Vallespir* amb una llengua que no era la del país, ni tampoc la dels avantpassats, ni potser la llengua de llur infantesa. Les paraules sublimades en francès amagaven sovint i expressaven un amor infinit a una terra i una cultura que ells mateixos consideraven mediterrània i mil·lenària, però la seva formació i sensibilitat franceses els conduïa a expressar-se sempre amb una llengua que no havia estat durant segles la llengua del país. No sabem si, en aquest cas, es pot parlar d'ambivalència sentimental, lingüística o cultural perquè no hem trobat cap referència clara al bilingüisme o al biculturalisme; només es nota potser l'expressió difusa d'una certa nostàlgia de la llengua dels avis, de la llengua i la identitat perdudes.

Le relació afectiva que tenien, no només els membres del comitè de redacció de la revista *Vallespir* sinó també la gran majoria dels intel·lectuals nord-catalans amb la llengua francesa era molt forta, profunda i personal. Per a ells era una llengua i una cultura franceses admirades i admirables. Només havien passat deu anys i escaig d'ençà de la victòria contra l'exèrcit alemany i el final de la Primera Guerra Mundial. Eren uns anys durant els quals existia un sentiment patriòtic fort, i aquest se celebrava en francès i no pas, és clar, en català. Potser l'ambient inclinava molts escriptors a adoptar una posició que ja era denunciada l'any 1907 per Gustau Violet com a artistes *voyageurs*, que eren aquells que *"bien que nés sur nos bords merveilleux n'en respirèrent pas le parfum particulier qui s'en dégage. Ils s'en éloignèrent dès l'enfance et assouplirent leur habilité native à des formules qu'on leur imposa. Ils perdirent tout caractère et dénaturèrent leur*

*esprit à ce point qu'il leur fut impossible de voir dans leur propre race ou qu'il la regardèrent comme des étrangers".*²⁰

En aquest context polític i psicosociològic, molt pocs escriptors i homes de cultura del Rosselló podien ignorar aquella pressió angoixant de la llengua francesa sobre la llengua catalana. Calia una dosi de valentia per a expressar-se en català com ho feien, Lluís Pastre, Josep Sebastià Pons i Edmund Brazès. En canvi, Jean Amade, Horace Chauvet i Pierre Vidal, tots dos d'origen occità, ho feien a partir d'una concepció regionalista. Tots ells eren representants de la segona renaixença literària rossellonesa que es produïa durant els anys 20. Durant aquells mateixos anys va tenir lloc un debat sobre la llengua catalana al diari *L'Indépendant* de Perpinyà. Debat en el qual participaven, d'un costat, els partidaris d'escriure el dialecte rossellonès com es parlava, i de l'altre, entre els quals Horace Chauvet, els que s'inclinaven per una llengua catalana unificada, inspirant-se del model de la llengua francesa.

La Société d'Études Catalanes i la seva influència al Vallespir

La Société d'Études Catalanes (SEC), nascuda l'any 1906, reunia més d'un centenar de persones i, de fet, institucionalitzava el moviment catalanista al Rosselló. L'any següent la SEC prenia contacte amb la publicació barcelonina *La Veu de Catalunya*, i amb la *Lliga Regionalista*, moviment del catalanisme conservador de Francesc Cambó.²¹ Durant aquells anys anteriors a la guerra, la SEC fomentava un catalanisme, com el de les festes ceretanes de 1911, animades per Jean Amade, el seu amic Jacques de Noëll, director de l'Orfeó de Sant Llorenç de Cerdans, i el compositor llenguadocià Deodat de Severac. Just en començar la guerra (1914) el pedagog Lluís Pastre, un dels membres més actius de la SEC (n'era el secretari), llançà una campanya d'introducció del català a l'escola pública i edità *Le français enseigné par les exercices de traduction de textes catalans aux enfants de 9-14 ans*. La guerra paralitzà aquesta campanya del català, que només serà represa a partir dels anys 20, quan les activitats de la SEC se centraran en la defensa del català a l'escola en considerar que els alumnes encara el sabien parlar, però que no el sabien ni llegir ni escriure.

Travessant la gran convulsió humana de la Primera Guerra Mundial, la SEC continuà editant la *Revue Catalane* de l'any 1907 al 1922. La guerra tindrà un gran impacte sobre l'opinió pública i modificarà les actituds d'alguns dirigents de la SEC. Això no obstant, la SEC manifestarà encara una voluntat renaixentista. Abans de la guerra, l'any 1910 Jean Amade havia escrit un assaig sobre *L'idée régionaliste* i exercia encara una certa influència sobre el moviment. Maria Grau (*op. cit.*) precisa: «*Joan Amade lluny de limitar-se a escriure en català, assentà la seva autoritat de cap de colla catalanista a sobre de la seva autoritat de regionalista seguint les pautes de Charles Brun (...).*»

La revista *Vallespir* que apareix pocs anys després, exactament de 1927 a 1932, així com *La Revue du Roussillon*, que en serà la continuació (amb només 4 números) durant els anys 1932 i 1933, no recolliran l'experiència del renaixentisme de la SEC. Potser perquè el moviment catalanista dels anys anteriors a la guerra havia començat a afèblir-se, però sobretot perquè la Primera Guerra Mundial havia reforçat considerablement l'aparell de

l'Estat francès, i molt especialment el prestigi i la força de l'escola pública i republicana. Es pot pensar que el nou context polític havia pogut repercutir en les actituds d'alguns membres destacats de la SEC, com l'historiador de l'edat mitjana Joseph Calmette i també Pierre Vidal. Ells dos i alguns altres membres de la SEC havien arribat a la conclusió que calia tractar d'integrar el moviment catalanista dins el marc polític i cultural de l'Estat francès.

Davant l'arrogància del nacionalisme de gran potència de l'Estat francès, els dirigents dels moviments bretó i alsacià havien arribat més o menys a les mateixes conclusions. Havien rebaixat els seus plantejaments separatistes, federals o autonomistes, que abans de 1914 eren molt més estructurats i més forts que no pas al Rosselló. El moviment bretó havia rebut la influència del moviment autonomista de l'*Home Rule* irlandès, dirigit el 1914 per Parnell. Després de la insurrecció de 1916 i de les eleccions guanyades de 1918, el *Sinn Fein* (Nosaltres Sols), conduirà finalment Irlanda cap a la independència l'any 1921. Però, després de la Guerra Mundial del 1914-18, a l'Estat francès no passava res de semblant al Regne Unit, com ho comenta a *La revendication bretonne* Michel Nicolas, especialista del moviment bretó de la Universitat de Rennes II.²²

Al Rosselló, la nova posició dels membres dirigents catalanistes de la SEC podria contribuir a explicar, almenys en part, l'orientació i l'actitud poc compromesa amb la llengua catalana i el catalanisme,²³ així com també amb els moviments literaris avantguardistes, dels membres de la revista *Vallespir*, en no establir cap contacte directe amb l'avantguardisme i el moviment surrealista present tant a París com a Barcelona. Per concloure aquesta primera part d'aproximació a l'estudi de la revista *Vallespir* dels anys 30, volem afirmar que no ha estat el nostre desig de portar un judici negatiu sobre llur concepció i estil literari. Hem tractat tan sols de tipificar aquesta concepció i sobretot d'entendre el context i la situació cultural i literària en la qual es trobaven immersos, i a partir de la qual, van escriure a una revista com *Vallespir*.

La revista "Vallespir" del nou mil·lenni (Tercera Època)

Comentarem la situació i les circumstàncies, així com les motivacions que ha portat un grup de persones del Vallespir interessades a llançar-se a l'empresa de la seva reedició, l'any 2005. Cal dir que la revista *Vallespir* s'ha pogut reeditar perquè un any abans (juny de 2004) s'havia creat el Centre Cultural Català del Vallespir (CCCV).

A la fundació del CCCV hi van participar els batlles de les viles més importants de la vall: René Alà, batlle d'Arles; Robert Garrabé, batlle de Sant Joan de Pladecorts; Alain Torrent, batlle de Ceret; Alexandre Reynal, batlle d'Els Banyes, i Jean Marie Malignon, batlle de Costoja, així com els representants d'unes vint-i-cinc primeres associacions culturals adherides (actualment, són 35 associacions que agrupen entorn d'uns 2.000 membres). Tots van entendre perfectament el sentit de l'acció que un grup de persones del Vallespir, constituït d'ensenyants, universitaris i membres directius d'algunes associacions culturals catalanes del Vallespir,²⁴ volien tirar endavant de feia alguns anys i que, finalment, es podia realitzar a Arles. Els objectius que el CCCV es va comprometre a realitzar a l'ajuntament d'Arles el mes de juny de 2004 concerneixen cinc grans eixos:

- 1- Federar les associacions culturals catalanes de Vallespir, oferint activitats culturals que puguin interessar les associacions i realitzar un portal informàtic per a totes elles.
- 2- Defensa i il·lustració de la llengua catalana, retrobar el prestigi perdut al català, tractant de fer totes les activitats en català, amb tolerància per aquells que l'aprenen.
- 3- Treballar a un apropament cultural més intens amb l'Alt Empordà, la Garrotxa i el Ripollès, amb la creació de parelles lingüístiques i un reforç dels agermanaments.
- 4- Aconseguir una obertura en la concepció del catalanisme, obertura amb els estils i les èpoques literàries, obertura envers totes les llengües i cultures del món.
- 5- Reeditar la revista *Vallespir* recollint i materialitzant els punts anteriors i tractant d'establir un lligam estret amb la primera època dels anys 30.

A propòsit de la llengua catalana, tant la junta directiva com del comitè de redacció de la revista *Vallespir* constaten un primer element contextual molt significatiu, i és que el fet d'escriure en català ja no representa cap connotació *antipatriòtica* respecte al francès, i no és sotmès a cap limitació de tipus jurídic, polític o cultural. És evident que el context no és el dels anys 30, les tensions sociolingüístiques s'han desplaçat. Avui dia, ja ningú no pot ignorar la situació de les llengües i cultures anomenades *regionals* que, després d'un segle i mig d'anorreament i de marginació, ara són més o menys reconegudes i respectades per gairebé tothom a Europa i, fins i tot, a França. Ningú ja no pot negar que totes les llengües representen un aprofundiment de la democràcia, vers més tolerància i pluralisme, i que totes les llengües i cultures representen un accés a la cultura universal.

Gràcies a una decisió dels membres de la junta directiva del Centre Cultural Català del Vallespir, d'ençà de l'octubre de 2005 es reedita la revista literària i cultural *Vallespir* (*Tercera Època*), de la qual molts habitants de la vall ja coneixien la primera època, de 1927 a 1932. Fins i tot, certes persones han afirmat que en conserven algun exemplar preciosament. Aquests testimoniatges conforten i obliguen l'equip de redacció de la revista actual a tractar d'aconseguir el mateix reconeixement i respecte.

La concepció de la llengua catalana a la nova revista "Vallespir"

Com s'ha indicat a la introducció, els Estudis Culturals donen una gran rellevància als nous reptes culturals i als canvis d'orientació cultural. És el cas de l'enfocament global de la nova revista. En primer lloc, si es considera el canvi d'època, allò que ha canviat més és la situació de l'ús de la llengua. La majoria dels textos de la nova revista *Vallespir* són ara escrits en català. El català pot ser avui molt més present a la revista que llavors, perquè durant aquella època el francès era una llengua que l'Estat imposava i que s'imposava a tothom. Ara, es pot redactar i imprimir la revista en català, i això que la llengua és molt menys parlada que llavors. És una paradoxa que mereix reflexió.

Algunes persones, i fins i tot alguns lectors, de la revista demanen molt sovint que la revista sigui bilingüe català-francès. La resposta del comitè de redacció de *Vallespir* és invariablement la mateixa: es tracta de retrobar el prestigi perdut a la llengua més feble, el català. Ara per ara, la seva posició és reforçada pel fet que és l'única revista literària

catalana publicada a la Catalunya del Nord. A més, un nou públic molt motivat descobreix la revista *Vallespir* al Principat. És el motiu pel qual ara es pot trobar la revista a certes llibreries de Barcelona (la llibreria de la Generalitat, a la rambla dels Estudis), de Girona, de Besalú, d'Olot, de Banyoles, de Maçanet de Cabrenys i de Figueres.

Com s'afirma en el primer número de la nova època de la revista *Vallespir*, es desitja privilegiar el català per recuperar i sobretot dignificar la llengua i la cultura. Nogensmenys, es tractarà sempre de no caure en una visió *etnocentrada* de la identitat i de la cultura, i per aquesta raó, la revista s'obrirà i presentarà a cada número una llengua i una cultura propera o llunyana. Aquestes declaracions de bones intencions no excusen ni estalvien de preveure un accés en francès als textos de la revista que es poden llegir al portal informàtic del CCCV.²⁵ Es té present que la lectura en català no és un exercici fàcil per als lectors que no hi han estat acostumats ni preparats durant llur escolaritat, fora dels més joves que han pogut aprendre'l a l'escola d'ençà dels anys 80. És una dificultat suplementària.

Un altre objectiu concerneix la concepció literària que el comitè de redacció vol donar a la revista: desitja demostrar als lectors del *Vallespir* les qualitats literàries de la llengua, amb una doble exigència: d'un costat, el prestigi conferit a la llengua i, de l'altre, la continuïtat en el temps. Per aquest motiu, *Vallespir* comença sempre la seva rúbrica literària amb la presentació d'un escriptor renaixentista de final del segle XIX o principi del segle XX.

Autors i contingut dels primers números de la nova revista

En els deu primers números de la revista publicats fins ara,²⁶ s'han presentat extractes de les obres literàries d'autors històrics com Francesc Jaubert, de Paçà (1785-1856); Pere Talrich, de Serrallonga (1810-1889); Justí Pepratx, de Ceret (1828-1901); Carles de la Trinxeria, de Prats de Molló (1831-1897), o Josep Sebastià Pons, d'Illa de Tet (1886 - 1962).

Aquests escriptors, entre d'altres, confereixen a la llengua catalana el prestigi que alguns lectors del *Vallespir* desconeixien. Massa sovint, els mateixos vallespirencs afirmen que llur llengua *no és el bon català*. S'espera que la descoberta d'aquests autors renaixentistes, i dels que es programaran en els propers números, com mossèn Esteve Casaponça (1850-1932), Edmund Brazès (1893-1980) o el filòleg ceretà Renat Botet, els pugui fer canviar d'opinió.

D'altra banda, per materialitzar la continuïtat literària del català dins la vall, entre els renaixentistes dels segles passats i els autors contemporanis i actuals, s'ha previst la publicació de textos d'autors coneguts. S'ha presentat el famós escriptor empordanès Josep Pla (1897-1981), de Palafrugell, amb un extracte on l'escriptor visita Ceret i el *Vallespir* a la recerca del seu amic Monolo. Però la revista tracta també de fer descobrir textos i poemes dels escriptors nord-catalans actuals, com Marcel Pons, Magalí Mas, Gerard Jacquet, Miquel Sargatal, Joan Tocabens, Pere Roget, Miquel Arnaudès, i més endavant amb d'altres, per demostrar que la creació literària nord-catalana continua, a despit de totes les dificultats.

Per la llengua catalana no ha estat fàcil d'arribar fins aquí i tothom ho sap molt bé, s'ha passat per moments molt difícils, i res no és mai assegurat en el futur. Alguns textos que s'han publicat a la revista d'aquests joves escriptors expressen aquesta angoixa existencial d'una identitat i d'una llengua fràgils i fragilitzades, però amb unes arrels profundes que ells tracten de redescobrir poc a poc, i de cuidar amb afecte, com si es tractés d'una espècie en via de desaparició que volen desesperadament protegir i salvar. Els textos literaris d'aquests joves escriptors nord-catalans publicats a *Vallespir* han estat una sorpresa agradable per als nous lectors de l'Empordà o de Barcelona. Molt sovint s'estranyen de descobrir la qualitat de la llengua i les temàtiques noves, sobretot després de la segregació lingüística sofrida durant decennis i de la qual saben la duresa d'un Estat centralitzat com el francès. Potser aquesta mateixa negació ha provocat i alimentat la resistència i el desig profund de mantenir una identitat estimada i confusament reconstruïda. Aquesta resistència és un fenomen universal, que existeix a d'altres cultures també amenaçades per una mundialització uniformadora i irrespectuosa de la diversitat dels ecosistemes naturals i culturals.

A més de la literatura i de la poesia, també s'han introduït unes rúbriques culturals i artístiques i fins i tot, unes entrevistes a personatges significatius de la vida cultural del Vallespir, com la senyora Amàlia Vargas o el compositor de sardanes Max Havart, tots dos de Ceret. Però també s'ha inclòs la presentació de memòries, com la dels minaires de Batera escrites per Joan Pere Vergès,²⁷ o encara estudis sobre la llengua al Vallespir, amb un text català original de l'any 1734, comentat pel fillèleg i estudiós de Reiners Joan Pau Escudero. A la rúbrica d'història es poden llegir estudis com *La gent del Molí i la gent del Castell de Sant Llorenç de Cerdans* de l'historiador i membre del comitè de redacció Andreu Balent, o encara *Els surotapers de Llauró durant la Primera Guerra Mundial* de Miquèl Ruquet. També es proposen passejades comentades i descobertes botàniques del Vallespir.

Les arts, com la pintura, l'escultura i la música són presents a la revista, i no podia ser-ne altrament atès llur forta implantació a Ceret d'ençà dels anys 1910, amb l'arribada de Manolo Hugué i de Pablo Picasso, i més tard, de molts altres artistes i escriptors. S'ha comentat l'exposició Matisse-Derain del Museu d'Art Modern de Ceret, en ocasió del centenari del naixement del Fauvisme l'any 1905 a Cotlliure (núm. 1). S'ha comentat la vida i l'obra del pintor lituà Pinkus Krémègne, de la música de Deodat de Severac, i de l'obra l'escultor Conrad París de Sant Ferreol (núm. 2), com de l'escultura de Manolo Hugué, i de la pintura de Joan Felip Vilà de Figueres, l'amic de Salvador Dalí, que va invitar a una cerimònia surrealista a Ceret el 27 d'agost de 1965 (núm. 3). Es continuarà completant en números ulteriors de la revista el panorama dels nombrosos artistes i escriptors que han passat, treballat i viscut al Vallespir.

Pel que fa a l'esperit d'obertura de la revista sobre les altres llengües i cultures d'arreu del món s'ha començat amb una presentació de la llengua catalana i la història de l'Alguer a la illa de Sardenya (núm. 1); s'ha continuat amb unes impressions de viatge en terres australs de Patagònia, amb uns comentaris sobre les cultures indígenes araucanes i maputxes (núm. 2), i s'ha publicat un text sobre la cultura i la llengua berber, i la seva

relació amb el català (núm. 3). Es continuarà descobrint altres cultures, com properament les del Quebec (núm. 4), de Bretanya, d'Occitània, del País Basc, d'Escòcia, del País de Gal·les, etc. D'aquesta manera, es mostra la situació de molts pobles que lluiten en defensa d'una llengua i una identitat. És la millor manera per demostrar que la cultura catalana del Vallespir no és una cultura tancada dins les valls de les seves muntanyes, sinó que és oberta al món i solidària amb les cultures més amenaçades.

Difusió de la nova revista "Vallespir"

S'han fet presentacions de la nova revista *Vallespir* en revistes culturals com *L'Alguer*, *Aber* de Bretanya, *Llengua i Treball* del sindicat UGT de Catalunya. Fins i tot, s'ha fet per a una revista francesa de la Catalunya del Nord, *Lire en Méditerranée*. En aquest cas, s'ha volgut expressar un missatge precís d'afirmació, comentant com després d'una primera època de 1927-1932, s'havia reprès i continuat la tercera època. Comentàvem que la llengua catalana té un avantatge sobre la llengua francesa, perquè respecta molt més els seus propis dialectes, dels quals es nodreix tot articulant-los amb la llengua normativa (dels anys 30) i amb la llengua estàndard (dels anys 70). Aquest respecte de la variació lingüística és l'obra de lingüistes com Pompeu Fabra, els anys 1930, i abans, dels filòlegs mallorquins mossèn Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll,²⁸ que ja havien iniciat aquesta mateixa tradició. Com és notori, no és pas el model de llengua francesa que d'ençà del segle XVII (Cf. F. Malherbe, 1555-1628 i C. Vaugelas, 1585-1650) sempre ha imposat un tipus de llengua clàssica fortament unificada, vehiculada primer per la noblesa i després de la Revolució per la burgesia. Durant la III República els partidaris d'aquest model de llengua han ignorat i eliminat els dialectes a l'escola i a la societat quan, de fet, els dialectes representen la memòria viva de la llengua i conserven formes antigues que la gent del poble, per la seva banda i per sort, ha valorat i conservat. S'explicava als lectors d'aquesta revista per què el contingut de *Vallespir* s'havia catalanitzat; per què s'havia volgut contribuir a retornar el prestigi que la llengua catalana havia tingut. Prestigi que havia perdut davant el francès en una competència desigual i injusta. I que es treballava en la seva dignitat, no pas relegant-la als vestigis del patrimoni en què alguns volen confinar-la, sinó inspirant-se de la modernitat i l'oficialitat conferida a la llengua catalana a Catalunya,²⁹ es recordava el passat literari català de l'edat mitjana, amb *Ars Magna*, de Ramon Llull (1233-1335), obra mestra de la literatura romànica, o *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell (1415-1568); o la Renaixença literària catalana de mitjan segle XIX, amb el poema líric *Canigó* (1886) de mossèn Jacint Verdaguer. Per escriure *Canigó* Verdaguer havia residit al Vallespir durant els anys 1879 i 1880. Finalment, a partir del passat literari de la revista *Vallespir*, s'afirmava la voluntat de projectar-se cap endavant gràcies als joves escriptors nord-catalans que ara són reconeguts per les grans cases editorials barcelonines. Demostrant que existeix un lligam profund entre els precursors de final del segle XIX i principi del segle XX, i els escriptors que avui fan reviu una catalanitat del segle XXI. Aquest lligam continua gràcies a la literatura i la vitalitat d'una llengua mil·lenària que contribueix a la cultura universal.

Algunes conclusions

Entre la revista *Vallespir* dels anys 30 i l'actual del nou mil·lenni, el contingut i l'esperit no tenen res a veure perquè tot és diferent. Començant pel context social, lingüístic, cultural, històric i mundial. Si la Primera Guerra Mundial va trasbalsar la societat i el moviment catalanista, també la Segona Guerra Mundial i sobretot el procés de la mundialització actual, tot continua canviant molt de pressa sota els nostres propis ulls. Fins i tot, la composició humana de la Catalunya del Nord no té res a veure amb la dels anys 30 o 50. Ara, la meitat de la població no és originària del país, és el resultat d'una barreja i mobilitat demogràfica general, situació que té conseqüències directes sobre l'ús de la llengua. Podríem continuar enunciant diferències entre les dues èpoques, però el resultat seria sempre el mateix: els canvis han tingut conseqüències sobre la situació de la llengua catalana, però també sobre les actituds i les representacions que la gent té actualment sobre la llengua.

Si els directors de la revista dels anys 30 ja es queixaven dels efectes negatius del que ells anomenaven *la civilització*, que pertorbava i pervertia la vida ancestral dels catalans, actualment també hi ha molta gent que es queixa dels efectes negatius de la mundialització salvatge de l'economia liberal. D'altres, tracten de lluitar per una mundialització totalment diferent, solidària amb els petits productors, els representants del moviment ecologista i el de les llengües i cultures amenaçades. Ara per ara, sembla una lluita totalment desigual en la qual guanyen els més forts. Cal proposar una mundialització totalment diferent més respectuosa de la diversitat de tots els ecosistemes.

Escriure avui en una revista com *Vallespir* pot semblar a primera vista una empresa derisòria i inútil, talment els reptes de la mundialització semblen inabastables. Entre l'infinitament gran, el món, i l'infinitament petit, el *Vallespir*, existeix un enorme abisme. Tractarem, però, de reconstruir els fils desfets d'una identitat profunda, lingüística, cultural, històrica, comarcal i més ampla (no es poden reconstruir els Països Catalans començant per la teulada sinó assumint les identitats locals, comarcals que configuren els seus fonaments) que pugui servir de ciment a totes les altres identitats que posseeix cada individu, i que cap mundialització aliena i uniformadora no podrà destruir.

Els membres del comitè de redacció de la revista *Vallespir* de l'inici dels anys 2000 estan convençuts que reeditant la revista i treballant per la dignificació de la llengua i de la cultura catalana es treballa alhora per la dignificació de la gent del país que podrà sentir-se orgullosa de la seva llengua. Caldrà entendre i anar més enllà que la generació que ens ha precedit, la dels anys 30, quan va publicar la primera revista *Vallespir*; caldrà, com s'ha anunciat en la introducció, continuar l'estudi històric i crític del moviment cultural al *Vallespir* i a la Catalunya del Nord. Caldrà que la generació futura continuï la tasca empresa, durant els anys 2000, i pugui ser sempre emprenedora, constant i valenta.

NOTES

- 1- Els Estudis Culturals o *cultural studies* neixen a Anglaterra, a la Universitat de Birmingham, on l'any 1964 el sociòleg Richard Hoggart funda el *Centre for Contemporary Cultural Studies* amb R. Williams, E. Thomson i Stuart Hall. Aquests investigadors s'interessen per cultures minoritàries i minoritzades amb una metodologia interdisciplinària, participativa, crítica i militant. Després de la II Guerra Mundial es reconeix el fracàs del model cultural occidental i la necessitat d'una revisió radical dels estudis culturals. S'estudien totes les cultures integrant les ideologies i les relacions de poder que les condicionen així com les pràctiques culturals que en depenen. A més de les concepcions teòriques, els Estudis Culturals donen una gran importància als reptes socioculturals i als canvis d'orientació cultural. Els Estudis Culturals coneixeran un desenvolupament notable als EUA a partir dels anys 70. A França, R. Barthes ja se n'inspirava durant els anys 80, però seran els sociòlegs J. C. Passeron i P. Bourdieu els seus divulgadors més coneguts.
- 2- La reedició a partir d'octubre de 2005, és anomenada "3a època" atès que ha existit una 2a època de 1990 a 1991, dirigida per Michèle Cardone, que ens ha concedit l'autorització d'utilitzar el títol *Vallespir* així com l'ISBN corresponent.
- 3- Fins ara, estiu de 2014, s'han publicat 10 números de la 3a època de la revista *Vallespir*.
- 4- Cal notar que en la revista *Vallespir* el context polític mundial no era mai indicat, tot i que era present en tots el diaris de l'època. El núm. 1 era publicat 3 mesos després de l'execució als EUA de Sacco i Vanzetti.
- 5- Puvis de Chavannes (1824-1898), fou un pintor que va tenir molta rellevància en els cercles oficials; va ser el fundador de la Société Nationale des Beaux-Arts, allunyat de la concepció d'avantguarda dels pintors impressionistes. És citat a l'article de la revista *Vallespir* amb el títol *L'homme*, escrit en homenatge a Pierre Camo al número 2 de desembre de 1928 per Henry Muchart.
- 6- Vegeu les biografies de Jean Rifa i Patrice Teisseire-Dufour *Des Hommes et le Roussillon*, Trabucaire, 2004.
- 7- Sobre aquest tema reproduïm uns extractes significatius a la pàgina 6.
- 8- Article publicat al número 1 de *Vallespir* d'octubre de 1928 (pàgina 15). El títol feia directament referència al llibre de Maurice Barrès *La Colline inspirée* publicat l'any 1913. Maurice Barrès era també l'autor l'any 1914 de *La grande pitié des églises de France* en el qual s'oposava a la llei de 1905 de separació de l'Església i de l'Estat. Maurice Barrès passava de l'individualisme al culte nacionalista de la pàtria sublimada. Publicarà també una crònica de la Gran Guerra entre 1920 i 1924.
- 9- Aquest darrer serà anys més tard el primer director del Museu d'Art Modern de Ceret.
- 10- La revista de Cadaqués *Sol Ixent* (que encara avui es continua editant) començà a publicar-se l'any 1924 i el 1927 ja festejaven els 100 números editats. *Sol Ixent* demostra no només la seva vitalitat ans també i sobretot la seva fidelitat a la llengua del país. Cadaqués és una vila situada a només 60 o 70 km de Ceret. Cal recordar que la Mancomunitat (1914-1925) va promocionar la llengua catalana, que la dictadura Primo de Rivera va durar fins 1930 i que els fets de Prats de Molló protagonitzats per Francesc Macià daten de 1926.
- 11- Citat per Pere Verdaguier al seu article "L'ensenyament del català", a: *Qui sem els catalans del nord* p. 107.
- 12- El director de *Vallespir*, Michel Aribaud, comprenia i llegia el català però no l'escrivia, com es nota en la seva ressenya del llibre d'Ernest Martínez Ferrando *Tres històries cruels* (Edicions Proa, Barcelona) publicada al número 3 de *Vallespir* de 1930, p. 5-6.
- 13- Joan Amade era un exemple paradoxal d'aquella generació d'escriptors, car sempre escrivia en francès; només va escriure una sola obra en català, *L'oliveda*, publicada l'any 1934. Però la seva catalanitat era clara i evident, per exemple amb la publicació l'any 1910 de *L'idée Régionaliste*, un ideari molt proper al de la concepció de la *Lliga regionalista* de Francesc Cambó (1876-1947).
- 14- Les principals revistes del moviment de les avantguardes catalanes durant els anys 1920-1930 eren: *Trossos*, dirigida primer per J. M. Junoy i anys més tard per J. V. Foix; la *Revista de Poesia*, publicada a Barcelona; *Proa*, dirigida per Joan Salvat-Papasseit; *L'amic de les Arts*, publicada a Sitges; *Hèlix*, editada a Vilafranca del Penedès, i n'hi havia d'altres a Terrassa i Sabadell. Com es veu el fenomen cultural de les avantguardes literàries s'havia estès a les comarques catalanes i no només a la capital, Barcelona.
- 15- L'any 1921, amb 18 anys, Victor Crastre "pujà a París", on va retrobar el seu amic Paul Guitard que era periodista a *L'Humanité* (El congrés de Tours s'havia celebrat feia només un any). En Guitard presentà Crastre a l'equip de la revista *Clarté*, la revista dels intel·lectuals comunistes de l'època. L'any 1926, Crastre ja havia tornat de París i va començar a col·laborar a la revista *Vallespir*. Ho feia amb certa prudència, per exemple, en presentar la revista *Europe* al núm. 1 de *Vallespir* d'octubre de 1927 i en citar Montherlant escriu: *Fort belles pages*

d'écriture mais très discutables par ailleurs (...). Mais je crois que l'humanité est divisée en familles, en individus assez différents pour qu'il leur soit possible de se comprendre parfaitement. La plus grande occupation de l'esprit est peut-être de repousser. (...).

16- Un noucentisme a l'estil de *Fruits saborosos* de Josep Carner (1906), de *Muntanya d'ametistes* de Guerau de Llost (1908) o de *La Ben Plantada* d'Eugeni d'Ors (1911). El noucentisme preconitzava una poesia refinada i molt treballada en oposició al modernisme i l'espontaneïtat de *la paraula viva* de Joan Maragall.

17- Josep Sebastià Pons (1886-1962) és, sens dubte, el més gran poeta i escriptor nord-català de la seva època, com ho afirmen els especialistes Miquela Valls de la UPVD i August Bover de la UB. Com hem dit, era un dels únics autors a publicar poemes en català a la revista *Vallespir* dels anys 30, però també ho solia fer en francès per a exposar les seves idees. I aquestes eren obertament conservadores, fins i tot, quan es tractava del tema del catalanisme. Com a exemple, un extracte del seu article *Epilogue d'un discours* (*Vallespir* núm. 1 d'octubre 1928, p.3-5) escrit després d'una conferència de Pere Coromines sobre aquest mateix tema (...) *S'il me plaît de parler de l'âme catalane, et d'une manière de penser qui nous est propre, je reconnais l'existence d'un objet naïf, sans être prêt à abandonner mon âme française, car ce serait un leurre*" (...). Afegia més lluny a propòsit del moviment provençal del felibrige (...) *Une crainte absurde de la politique a fait écarter la candidature de Maurras au majoralat. Maurras était le seul homme capable de défendre dignement la langue d'oc. Restaurer une langue ou restaurer la monarchie, quelle est la plus ingrate de ces deux causes ? (...)*. Cal recordar que Charles Maurras era un monàrquic antirepúblicà fundador amb Léon Daudet l'any 1908 de *l'Action Française*, moviment d'extrema dreta. Anys més tard, va ser un defensor del feixisme italià de Mussolini i del govern de Vichy de Pétain; a l'alliberament Maurras serà condemnat a la degradació cívica per col·laboració amb l'enemic i exclòs de *l'Académie Française* l'any 1945.

18- Vegeu l'article de Maria Grau "Entre Mirmanda i la filosofia, La fada, el jove Pons i el vell mestre Louis Prat" publicat a *Mirmanda* núm. 1, *Joan Borrell, un país i la filosofia universal de la imaginació*. p. 16-29.

19- És el núm. 3 de *Vallespir* de 1931, escrit en homenatge a mossèn Esteve Casaponce, en el qual participaren escriptors d'una i de l'altra banda de l'Albera i per això la presència del català hi és més notable.

20- Fragment extret de "L'Art régional", *Revue catalane*, 1907, 1, p. 13-15, citat per Maria Grau (op. cit. p. 26).

21- L'especialista universitari de Joan Amade, Christian Camps, fa referència a aquest contacte amb Barcelona, però contràriament als especialistes del moviment cultural bretó, com es demostra en les notes 20 i 21, evita prudentment de precisar el contingut ideològic dels contactes: *"Ainsi, la constitution de la S.E.C. avait été accueillie favorablement outre-Pyrénées. Le journal catalan, La Veu de Catalunya, du 4 février 1907, publia un article de 2 colonnes dans lequel il faisait connaître à ses lecteurs la société perpignanaise et sa revue."* El diari *La Veu de Catalunya* s'inicia sota la direcció d'Enric Prat de la Riba amb una orientació política de la Lliga Regionalista de Francesc Cambó.

22- Michel Nicolas escriu p. 68-69: *"(...) le contexte nouveau de l'après-guerre n'est pas étranger à la forme que prend la relance du nationalisme breton. L'État français se fait plus interventionniste que jamais, tandis que la légitimité de la République trouve à s'appuyer sur la victoire acquise au terme d'une des plus grandes boucheries de l'histoire"*(...) *Dans cette conjoncture, la Bretagne se voit imprimer une accélération dans tous les domaines"*(...).

23- Una elit de llengua bretona. *Gwalarn* descartava els dialectes amb la prioritat de crear una llengua nacional bretona. Durant aquells anys la situació del moviment bretó sembla molt més comparable amb la situació de Catalunya que no pas amb la del Rosselló.

24- S'ha publicat l'any 2006 el pròleg de *l'Expulsion* traduït al català al número 3 de la revista *Vallespir* de la Tercera Època, amb l'ajut del mateix autor.

25- La URL del portal informàtic del CCCV és <http://www.vallespir.cat>. S'hi poden llegir els articles publicats en català a la revista *Vallespir* i que són actualment accessibles al portal informàtic per als lectors.

26- Està prevista la publicació del número 11 de *Vallespir* per a final de febrer de 2015.

27- Es pot llegir un estudi de Martine Berthelot titulat: *Histoire orale et Mémoires*, sobre el llibre de Joan Pere Vergès *Arrels de Ferro* al número 1 d'*Aïnes Noves*, p. 109-115.

28- Mn. Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll participaren activament al 1er Congrés Internacional de la Llengua Catalana, celebrat a Barcelona l'octubre de 1906. A. M. Alcover n'era el president. A més, seran els animadors i autors del *Diccionari Català-Valencià-Balear* (DCVB) en 10 volums.

29- Les dues lleis d'oficialitat i de normalització de la llengua catalana han estat votades pel Parlament de Catalunya, la primera per unanimitat l'any 1983, i la segona amb l'oposició dels diputats conservadors del Partit Popular de Catalunya l'any 1989.

BIBLIOGRAFIA

- ALCOVER, A. M. & MOLL, F. (1978) *Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB)* (10 volums) - Ed. Moll. Palma.
- AMADE, Jean (1910) *L'idée régionaliste*, publicat a la Impremta Catalana Comet de Perpinyà.
- ARIBAUD, Michel (1932) *Céret autrefois*. Edité par l'Imprimerie F. Casteil. Ceret.
- BADIN, Jean-Claude (1926) *Les oubliés de la gloire*. Edité par l'Imprimerie de l'Indépendant. Perpignan.
- BARRÈS, Maurice (1913) *La Colline inspirée*. Editions du Rocher. Paris.
- BOSCH DE LA TRINXERIA, Carles (Reedició 2005) *Records d'un excursionista*. Brau Edicions. Figueres.
- BOTET, Renat (1997) *Vocabulari Rossellonès amb traducció en francès*. Edicions Trabucaire. Perpinyà.
- BRAZÈS, E. (2003) *L'univers d'Edmund Brazès*. Obres completes. Edicions Trabucaire. Perpinyà.
- CALMETTE, Joseph (1920) *Comment le Roussillon devient catalan*. *Revue catalane*. Perpignan.
- CAMO, Pierre (1913) *Les beaux jours*. Poèmes. Mercure de France. Paris.
- CASEPONCE, Esteve (1907) *Poemes Vallespirencs*. Rondalles, reedició de 1972. Editorial Balmes, Barcelona.
- CHAUVET, Horace (1958) *Couleurs du Vallespir, ses sites poétiques...* Imprimerie du midi. Perpignan.
- CRASTRE, Victor (2004) *1910-1920, la naissance du cubisme à Ceret*. Ed. Alter Ego, Ceret - Els Banys d'Arles.
- DUCHÂTEAU, Yves *La Mecque du Cubisme, 1900-1950*. Editions Duchâteau-Voisin. Paris.
- ESCUADERO, Joan Pau & CAILLA, Montserrat (2005) *Història dels noms de Reiners*. Les arrels d'un poble del Vallespir. Treballs de l'Oficina d'onomàstica, X, Edicions de l'IEC. Barcelona.
- FABRA, Pompeu (1932) *Diccionari de la llengua catalana*. Edicions de l'IEC. Barcelona.
- FOIX, Josep Vicenç (1925) Consideracions sobre la literatura d'avantguarda. *Revista de Poesia*. Barcelona.
- GRAU, Maria (2006) «Entre Mirmanda i la filosofia, La fada, el jove Pons i el vell mestre Louis Prats Mirmanda. *Revista de Cultura*. Núm. 1, Joan Borrell, un país i la filosofia universal de la imaginació. p.16-29.
- HAVART, Max (1999) *Cobles, sardanes, danses i músiques catalanes*. Edicions Terra Nostra. Prada de Conflent.
- HEREDIA, José María de (1893) *Les Trophées* (expressió de l'estètica parnassiana). NRF - Gallimard. Paris.
- HOGGART, R. (1957) *Aspects of Working Class Life* (La culture du pauvre, Ed. Minuit, 1970).
- JAUBERT DE PAÇA, Francesc (1824) *Recherches historiques sur la langue catalane*. Trabucaire 2000. Perpinyà.
- LLORY, Miquel (1990) *L'expulsion, ou histoire du dernier berger de Riuferrer*. Editions Stock Bleu, Paris.
- MASSÉ, Ludovic (1949) *Le sang du Vallespir*. Reedició 2004. Balzac Editeurs. Perpinyà.
- MAURRAS, Charles (1934) *Dictionnaire politique et critique*. Editions Gallimard. Paris.
- NICOLAS, Michel (2007) *Histoire de la revendication bretonne. Ou la revanche de la démocratie locale sur le «démocratisme»*. Editions Coop Breizh. Kerangwenn.
- ORY, Pierre (2004) *L'histoire culturelle*. Collection Que sais-je ? PUF. Paris. p. 38-41.
- PASTRE, Lluís (1912-1914) *Le français enseigné par les exercices de traduction de textes catalans aux enfants de 9-14 ans*. Editat per la impremta catalana Comet de Perpinyà.
- PEPRATX, Justí (1882) *Espigas y flors*. (amb el pseudònim Pau Farriol de Ceret). Impremta Latrobe. Ceret.
- PONS, Josep Sebastià (1956) *El Llibre de les set sivelles*. Col·lecció Selecta. Barcelona.
- PLA, Josep (1960) *Tres artistes*. La vida de Manolo. a *Els Homenots*, volum XIV. Edicions Destino. Barcelona.
- SAGELOLY, Miquel (2000) *Le XXe siècle à Céret où je suis né au Moyen âge*. Presses du Courier de Céret.
- SARGATAL, Miquel (1993) *Un hivern a can Xaupí*. Edicions Tramuntana. Perpinyà.
- TALRICH, Pere (1887) *Recorts del Rosselló*. Reedició Pierre Talrich. Publications de l'Olivier 2003, Perpignan.
- VALÉRY, Paul (1917) *La jeune Parque* (poema d'inspiració simbòlica), Editions Gallimard. Paris.
- VARGAS, Amàlia (2005) *Préface du livre Joan Felip Vilà, Salvador Dali une amitié entre Cadaquès et Céret*, Véronique Richard. Editions des Albères. Céret. p. 7-11.
- VERDAGUER, Jacint (1998) *Canigó*. Edició a cura de Marina Gustà. Edicions 62. Barcelona.
- BERGÈS, Joan Pau (2005) *Arrels de Ferro, Racines d'acier*. Editat per les Premes Literàries. Sant Esteve.
- VIDAL, Pierre (1919) *Histoire du Roussillon* (en collaboration avec J. Calmette). Edité par La Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales (SASL). Perpignan